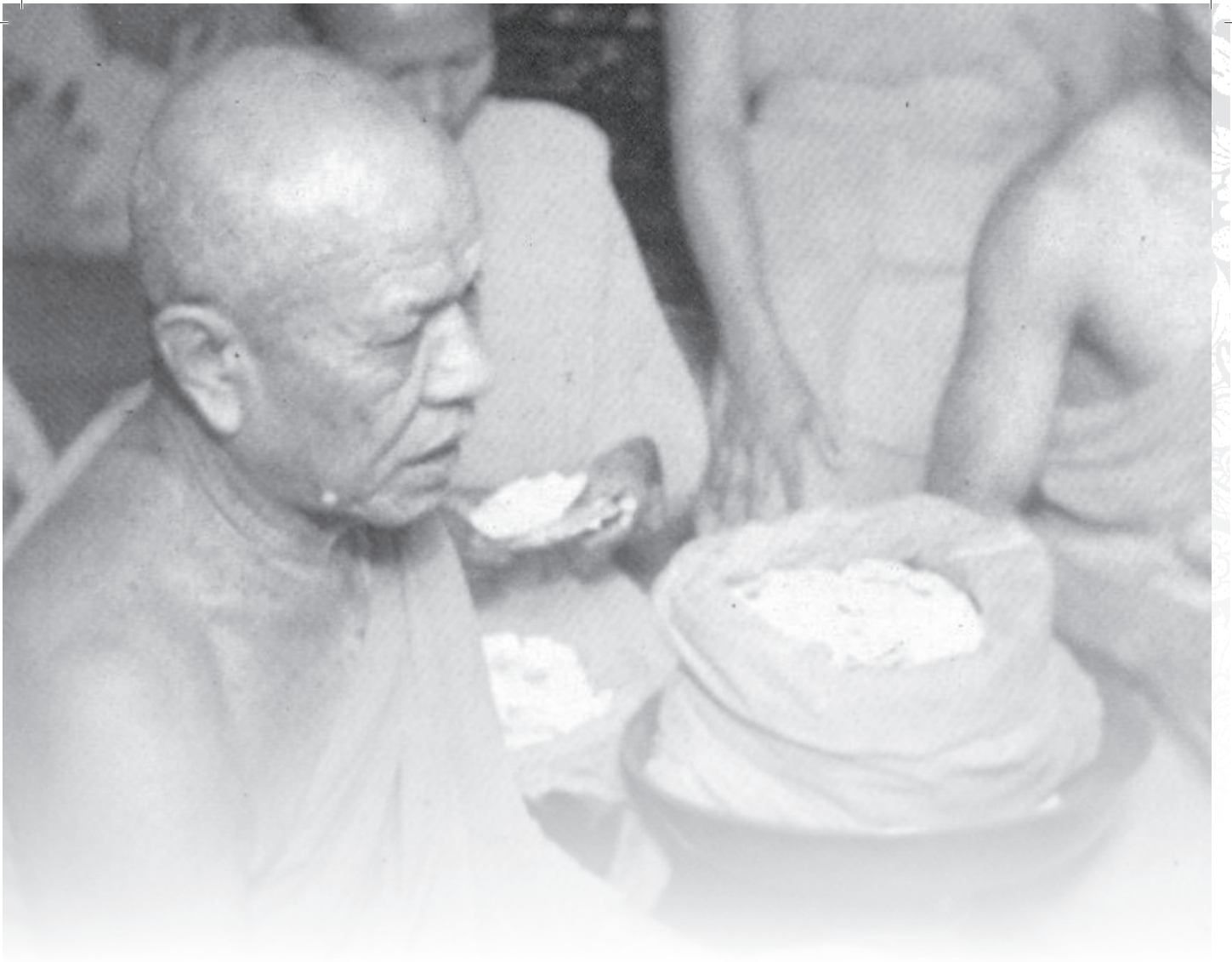

‘... ความเลื่อมนี้จะหนักที่ไหน นึกถึงในตัวของเรานี้

อติภาพร่างกายนี้ไม่คงที่เลย ...’

‘... นี่แหละเจอละ ทางไปของ พระพุทธเจ้า พระอรหันต์

เป็นหนทางหมดจดวิเศษทีเดียว นึกถึงความเลื่อมอนั้นนี้

นึกถึงความเลื่อมได้เวลาไรละก็ บุญกุศลยิ่งใหญ่เกิดกับตนเวลานี้

ให้หนักอย่างนี้ นี่เป็นข้อสำคัญ ...’

รวมพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร)

กัณฑ์ที่ ๑๖

ปัจจัยพิจารณา

๑๘ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ทน)

ภาสิดา ไช ปณ ภควตา ปรีณพพานสมเย อัย ปจฺฉิมวจา หนุททานิ ภิกฺขเว
 อามนตยา มิ วรธมา สงฺขารา อปปมาเทน สมปาเทถาติย

ภาสิตถุจิท ภควตา เสยฺยถาปี ภิกขเว ยานิ กานิจิ ชฺชุลานํ ปาณานํ
 ปทชาตานิ สพฺพานิ ตานิ ทตฺติปเท สโมธานํ คจฺฉนฺติ ทตฺติปทํ เตสํ อคฺคตมก-
 ขายติ ยทิตํ มหนตฺตตฺเตนฺยฺ เหวเมว โข ภิกขเว ये เกจิ กุสฺสา ฐมา สพฺเพ เต
 อปฺปมาทผลกา अप्पमाทसोสมरणा अपฺปมาโท เตสํ อคฺคตมกขายตีติย

ตสฺมาติหมฺเหติ ลิกฺขิตพฺพํ ติพฺพาเปกฺขา ภวิสฺสาม อธิสฺสสิกฺขาสมาทาเน
 อธิจิตฺตสิกฺขาสมาทาเน อธิปณฺณาสิกฺขาสมาทาเน อปฺปมาเทน สมฺปาเทสฺสามาติย
 เอวเมหิ โน ลิกฺขิตพฺพนติย

โอรสพาตีโมกฯหาปิปาโจ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ณ บัดนี้ ท่านทั้งหลาย ทั้งหญิงและชาย คฤหัสถ์บรรพชิตทุกถ้วนหน้า มา
สโมสรมสนิบาตในพระอุโบสถวัดปากน้ำ ณ เวลาวันนี้ ล้วนมีสวนะเจตนาใคร่เพื่อจะ
สดับตรับฟังพระธรรมเทศนาในวันมาฆบูชา สมเด็จพระบรมศาสดาไว้อาลัยให้แก่เรา
ท่านทั้งหลาย ให้เป็นเครื่องประจักษ์ใจของเราท่านทั้งหลายทุกถ้วนหน้า เรียกว่าปัจฉิม
วาจา พระองค์ทรงรับสั่งพระวาจานี้แล้วหีบพระโอษฐ์ไม่ทรงรับสั่งต่อไป

พระวาจานี้เป็นที่ตรึงใจของหญิงชายในโลกทุกถ้วนหน้า ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต สมเด็จพระบรมสามิตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไว้อาลัยให้แก่เราท่านทั้งหลายในเรื่องไฉยธรรม ของสังขารทั้งหลาย อาลัยอันนี้แหละเป็นปัจฉิมวาจาของพระจอมไตร ให้เราจำไว้ อย่าลืมหลงว่า เราต้องเป็นอย่างนี้แน่ไม่แปรผัน เมื่อทราบชัดด้วยใจของตนมันในขั้น

สันดานแล้ว ความเสื่อมไปของสังขารทั้งหลาย หรือสังขารทั้งหลายเสื่อมไป ไม่ได้มี
ถอยกลับเลยแม้แต่สังขารใดสังขารหนึ่ง อาศัยสราคราตุสราครธรรม หรืออาศัยวิราคราตุ
วิราครธรรมเกิดขึ้นที่เรียกว่าสังขาร สิ่งที่มีขึ้นเกิดขึ้น ประจักษ์แล้ว ตกอยู่ในความแปรไป
เสื่อมไป ไม่มีเหลือเลยแม้สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง เสื่อมไปทั้งนั้น ความเสื่อมอันนี้
แหละเป็นเครื่องประจักษ์ใจของเราท่านทั้งหลาย ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต หญิงชายทุกถ้วน
หน้า ให้นึกถึงความเสื่อมอันนี้ไว้

ความเสื่อมนี้จะนึกที่ไหน นึกถึงในตัวของเรา อัตภาพร่างกายนี้ไม่คงที่เลย
ตั้งแต่คลอดจากครรภ์มารดาก็เสื่อมเรื่อยไป เสื่อมไปตามหน้าที่ เสื่อมขึ้นเสื่อมลง เสื่อม
ขึ้นก็เจริญขึ้นเป็นลำดับไป พอเต็มอายุก็เสื่อมลงเรื่อยไป เสื่อมไม่มีหยุดเลย เสื่อมเรื่อย
เมื่อเสื่อมเป็นดังนี้ละก็ สิ่งทั้งสิ้นหมดทั้งสากลโลก ที่เราได้เห็นด้วยตา หรือได้ยินด้วยหู
หรือได้ทราบด้วยจมูก ลิ้น กาย ใจ เจ็บทางใจ อย่างใดอย่างหนึ่ง มีความเสื่อมทั้งนั้น
ไม่มีความตั้งอยู่ได้มัน อยู่ได้สักชั่วกัลปาวสานเลย มีความเสื่อมเป็นเบื้องหน้า ให้นึก
ความเสื่อมอันนี้แหละให้ติดอยู่กับใจของอาตมา ถ้านึกถึงความเสื่อมดังนี้ละก็ สังเกตได้
นะ หัวเราะเสียงดังไม่ค่อยมีหรอก อย่างดังก็มีแต่ยี้มๆ แหละ เพราะมันนึกถึงความ
เสื่อมอยู่ มันไม่ไวใจทั้งนั้น นึกว่าเสื่อมแล้วหน้าไม่ค่อยดีหรอก หัวเราะดังกับเขาไม่
เป็นหรอก เป็นแต่ยี้มๆ อย่างขบขันเต็มทีก็เป็นแต่ยี้มๆ เท่านั้น หรือแยมโอะฮู้เท่านั้น
มันนึกถึงความเสื่อมประจำใจอยู่

ถ้านึกถึงความเสื่อมประจำใจได้ดังนี้ละก็ หากว่าเป็นภิกษุสามเณร จะต้องเรียน
เป็นนักปราชญ์ของเขาได้ ทางคันถธุระ ทางวิปัสสนาธุระ เพราะแก่นึกถึงความเสื่อมอยู่
ถ้าเป็นหญิง เป็นชาย เป็นฆราวาสครองเรือน จะต้องมีความรู้มั่นคงใหญ่โตทีเดียว
ไม่ใช่คนเหลวไหล ไม่ใช่คนเลวทราม ต้องเป็นคนอยู่ในความพยายามทีเดียว มันหมด
ไปสิ้นไป รออยู่ไม่ได้ ใจกายขยันนัก เพราะนึกถึงความเสื่อมอยู่ แก่ไม่รอผู้หนึ่งผู้ใดละ
แก่กลัวชีวิตของแกจะหมดไป แกรักษาชีวิตของแก หากว่าแกจะมารักษาศีลทางวัด แก
ก็ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดทีเดียว แกกลัวชีวิตมันหมดไปเสีย กลัวจะไม่ได้ศีลเต็มที่ เป็น
แต่เพียงรักษาศีล กลัวจะไม่เข้าถึงอธิศีล ถ้าว่าแกทำสมาธิละ แกก็ทำได้อย่างงดงาม
ทีเดียว เพราะแกพยายามไม่หยุดยั้ง แกกลัวชีวิตจะไม่พอ แกรีบทั้งกลางวันกลางคืน
ทีเดียว นี่สมาธิของแกก็มั่นคง ผิดกับบุคคลธรรมดา ถ้าแกเจริญทางปัญญาละ แกก็โชติ
ช่วงทีเดียว คนอื่นไม่อาจที่จะเข้าถึง เพราะแกคำนึงถึงความเสื่อมของอัตภาพร่างกาย
ของแกอยู่เสมอ แกก็ทำปัญญาได้รู้เรื่องเจริญดี แกทำกรรมละก็เจริญดีทีเดียว เพราะ

แก่นึกถึงความเสื่อม ทางโลกก็เจริญดีเหมือนกัน เพราะแก่ระวีกระวาดจัดแจงให้เรียบเสียในการเลี้ยงชีพ จะได้ทำความดียิ่งขึ้นกว่านั้นต่อไป เหตุนี้ ความเสื่อมที่พระจอมไตรวางโอกาสไว้ให้เราท่านทั้งหลายนะ ตรึงใจไว้ในวันมาฆบูชา ที่พระจอมไตรทรงรับสั่งในเรื่องธรรมในวันมาฆบูชาณะ เป็นโอวาทย่อ่นสกลพุทธศาสนาสำคัญนัก

แต่วันนี้จะกล่าวในโอวาทสุดท้าย ที่เรียกว่า ปัจฉิมวาจา ตามวาระพระบาลีที่ยกขึ้นไว้เป็นนิเชปกถาว่า

ภาสิตา โข ปน ภควตา ปรีนิพฺพทานสมเย อโย ปัจฉิมวาจา หนฺนททา นิ
ภิกฺขเว อามนฺตยา มิ โว วยธฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติฯ

แปลเนื้อความว่า จริงอยู่ วาจาสุดท้ายนี้ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับสั่งแล้วว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เชิญท่านทั้งหลาย เราเรียกท่านทั้งหลายเข้ามาสู่ที่เฝ้าเรา นี้ สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเสมอ” นี่จำไว้วันนี้ สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเสมอ สิ่งที่ได้เห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู ได้ทราบด้วยจมูก ลิ้น กาย ได้รู้แจ้งทางใจ เสื่อมไปเสมอ ไม่เหลือเลย อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ ท่านจงถึงพร้อมด้วยความไม่เผอเรอไม่ประมาท ท่านจงถึงพร้อมด้วยความไม่เผอเรอในความเสื่อมไปนั้น ให้ตรึงไว้กับใจเสมอ นี่แหละเจอละ ทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ เป็นหนทางหมดจดวิเศษ ที่เดียว นึกถึงความเสื่อมอันนั้น นึกถึงความเสื่อมได้เวลาไรละก็ บุญกุศลยิ่งใหญ่ เกิดกับตนเวลานั้น ให้นึกอย่างนี้ นี่เป็นข้อสำคัญ นี่เนื้อความของพระบาลีแปลเป็นสยามได้ความดังนี้

ต่อแต่นี้จะอธิบายเป็นลำดับไปว่า ความเสื่อมอันนี้แหละมีอยู่กับใครบ้างหมด! เราท่านทั้งหลาย ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต หญิงชาย เด็กเล็กผู้ใหญ่ไม่ว่า เสื่อมทีละนิดๆ เหมือนกับนาฬิกาเดิน เหมือนกันทุกคน ดินชาติ พฤษชาติ รุกขชาติ วัลลีชาติใดๆ ไม่เหลือเลย ในก้านี้ทั้ง ๔ สังเสทชะ อณฺทชะ ชลาพุชะ โอปปาติกะ

อณฺทชะ สัตว์เกิดด้วยฟองไข่ ก็เสื่อมเหมือนกัน สังเสทชะ สัตว์เกิดด้วยเหงื่อไคล ก็เหมือนกัน ชลาพุชะ เกิดขึ้นอาศัยน้ำเป็นแดนเกิด ก็เสื่อมเหมือนกัน โอปปาติกะ จะลอยขึ้นบังเกิด บังเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ เปเรต นรก อสุรกาย เหล่านี้ หรือว่าเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็เสื่อม เกิดเป็นกายทิพย์ ภูมมเทวดา รุกขเทวดา อากาศเทวดา จาตุมาหาราช ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรีนิมิตตวสวัตตี ก็มีเสื่อมอีกเหมือนกัน เสื่อมทีละนิดๆ ไปตามหน้าที่ พอหมดหน้าที่ก็แตกกายทำลายชั้นๆ เสื่อมอย่างนี้เหมือนกันหมด หรือไปเกิดในชั้นพรหมทั้ง ๑๖ ชั้น พรหมปาริสัชชา พรหมบุโรหิต มหาพรหมา ปรีตตภา อปฺปมาณาภา อาภัสสรา ปรีตตสุภา อปฺปมาณสุภา

สุภกิณหา อสังขย เวฬุผลา ก็เสื่อมเหมือนกัน แบบเดียวกัน ไม่คลาดเคลื่อน อวิหา
อตัปปา สุทิสสา สุทิสสี อภินิฏฐา ในปัจจุสุทททาส ก็เสื่อมเหมือนกัน หรืออุปพรหม
ทั้ง ๔ อากาสนัญญาตณภพ วิญญาณัญญาตณภพ อากิญจัญญาตณภพ เนว
สัณญานาสัณญายตณภพ ก็มีความเสื่อมดุจเดียวกัน

เมื่อมีความเสื่อมเช่นนี้ พระพุทธองค์ประสงค์อะไร จะต้อนพวกเราให้พ้นจาก
ความเสื่อมเหล่านี้ ให้ออกจากภพไปเสีย ให้เข้าถึงธรรมกายไปนิพพาน ต้องการอย่าง
นั้นหนา ไม่ใช่ต้องการทำอื่นหนา จะต้อนพวกเรา จะจับจูงพวกเรา จะเหนี่ยวรั้งพวก
เราพ้นจากไตรภพ กรรมภพ วิปากภพ กิเลสภพ ให้ขึ้นจากวัฏสงสาร วัฏสงสารนั้นคือ
กรรมภพ วิปากภพ กิเลสภพ ที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนี้ จะให้ขึ้นจากภพ กามภพ
รูปภพ อรูปภพ พ้นจากภพทั้ง ๓ ไป ให้มีนิพพานมีที่ไปในเบื้องหน้า ประสงค์อย่างนั้น
จึงได้ทรงรับสั่งเช่นนี้ ให้เราไม่เผลอในความเสื่อมนั้น ถ้าไม่เผลอในความเสื่อมนั้น ทำ
อะไรเป็นได้ผลหมด เป็นภิกษุสามเณรทำอะไรเป็นได้ผลหมด เล่าเรียนก็สำเร็จ ค้นถุระ
ก็สำเร็จ วิปัสสนาก็สำเร็จ ไม่ทำถอยกันละ ฝ่ายอุบาสกอุบาสิกาทำนาก็รวยกันยก
ใหญ่ ทำสวนก็รวยกันยกใหญ่ ทำไร่นาก็รวยกันยกใหญ่ เป็นคนไม่เกียจคร้านทีเดียว
ถ้าว่ารับราชการงานเดือนก็เอาดีได้ทีเดียว หรือไม่ว่าทำหน้าที่อันใดเป็นเอาดีได้ทั้งนั้น
รุ่งเรืองเจริญด้วยกันทั้งนั้น เพราะแก่ไม่เผลอ แกะวังตัวอยู่เสมอเช่นนี้ แล้วก็ทางชั่ว
แก่ไม่ทำทีเดียว แกะลัวมันตามไปลงโทษแก่ แกะไม่ยอมเด็ดขาดทีเดียว แกะเห็นความ
เสื่อมอยู่เสมอดังนี้ ให้เห็นอยู่อย่างนี้แหละจึงจะเอาตัวรอดได้ ถ้าไม่เห็นอย่างนี้เอาตัว
รอดไม่ได้ ต้องเห็นความเสื่อมอยู่เช่นนี้

เมื่อเห็นความเสื่อมดังนี้แล้ว ท่านอุปมาอุปไมยไว้หลายนัยหลายประการ อุปมา
อุปไมยไว้ว่า ภาสิต อิทํ ภควตา คำอันนี้พระผู้มีพระภาคทรงรับสั่งแล้วว่า เสวยยาปิ
ภิกขเว ยานี กานิจิ ชงฺคลานํ ปาณานํ ปทชาตานิ สพุพานิ ตานิ หตฺถิปเท
สโมธานํ คจฺจนฺติ หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ แปลเนื้อความว่า ปทชาติ
ทั้งหลาย รอยเท้าสัตว์ทั้งหลายทั้งหมดในชมพูทวีป ปทชาตานิ นะ เขาแปลว่า ปท
ชาติทั้งหลาย ทับศัพท์ ถ้าว่าจะขยาย รอยเท้าสัตว์หมดทั้งชมพูทวีป ไม่เหลือเลย
ปทชาติทั้งหลายของสัตว์ที่ไปด้วยแข็ง ยานี กานิจิ เหล่าใดเหล่าหนึ่ง สพุพานิ
ตานิ ปทชาติทั้งหลายเหล่านั้นทั้งสิ้น คจฺจนฺติ ย่อมถึง สโมธานํ ซึ่งการประชุมลง
หตฺถิปเท ในรอยเท้าแห่งช้าง แปลเนื้อความออกไปดังนี้ หตฺถิปทํ อันว่ารอยเท้า
แห่งช้าง คจฺจนฺติ ย่อมถึง หตฺถิปทํ รอยเท้าแห่งช้าง เตสํ อคฺคมกฺขายติ อัน

บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า เลิศกว่าประเสริฐกว่าปฐชาติทั้งหลายเหล่านั้น เรียกว่ารอยเท้าช้างเป็นใหญ่กว่ารอยสัตว์อื่นทั้งหมด เลิศกว่ารอยสัตว์ทั้งหมด **เสวยถาปิ** แม้ฉันใด ยทิกิ มหุตตเตน นีอะโร เพราะรอยเท้าของช้างนั้นเป็นวิปฐชาติใหญ่

เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ กุสลา ธมฺมา สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา
 อปฺปมาทสโมสธนา อปฺปมาโท เตสํ อคฺคมกฺขายติฯ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เย
 เกจิ กุสลา ธมฺมา ธรรมที่เป็นกุศลเหล่าใด **สพฺเพ เต** ธรรมเป็นกุศลทั้งสิ้น
 อปฺปมาทมูลกา มีความไม่ประมาทเป็นต้นเค้า เป็นโคณราก็เดียว มีความไม่ประ
 มาทเป็นต้นเค้า **อปฺปมาทสโมสธนา** ประชุมลงด้วยความไม่ประมาท **อปฺปมาโท**
 เตสํ อคฺคมกฺขายติ ความไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่าเลิศกว่าธรรมทั้งหลาย
 เหล่านั้น **ตสฺมาติหมฺเหหิ สิกฺขิตพฺพํ** เพราะเหตุนี้เราควรศึกษา **ติพฺพาเปกฺขา**
ภวิสฺสาม เราจักเป็นผู้เข้มแข็งกล้าหาญ เราจะเป็นผู้บากบันตรากตรำ เราจะเป็นผู้
 บากบันนั้นคง จะเป็นผู้ดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาท ในอันสมาทานซึ่งอริศีล ในอัน
 สมาทานซึ่งอริจิต ในอันสมาทานซึ่งอริปัญญา นี้ อริศีล อริจิต อริปัญญา ๓ ข้อนี้เป็น
 ข้อที่คาดคั้นนัก ความประมาทหรือความไม่ประมาท ๒ อันนี้เป็นข้ออันสำคัญ ความ
 ประมาททำให้เสื่อมเสีย ความไม่ประมาทไม่ทำให้เสื่อมเสีย ธรรมของพระบรมศาสดา
 จบพระไตรปิฎกมีความไม่ประมาทนี้แหละเป็นต้นเค้า ที่จะดำเนินถูกต้องร่องรอยความ
 ประสงค์ของพระบรมศาสดา ที่จะพลาดพลั้งไม่ถูกต้องร่องรอยความประสงค์ของพระ
 บรมศาสดาก็เพราะความประมาท นี่เป็นข้อสำคัญนัก

ความประมาทนั้นคือเผลอไป ความไม่ประมาทนั้นคือความไม่เผลอ ไม่เผลอละ
 ใจจดใจจ่อทีเดียว นั้น อริศีล อริจิต อริปัญญา นี้เรียกว่าผู้ไม่ประมาท ท่านจึงได้
 อุปมาไว้ ไม่ประมาท ไม่เผลอด้วยอะไร ไม่ประมาทไม่เผลอในความเสื่อมไปใน
 ข้างต้น ในปัจฉิมวาท ไม่ประมาท ไม่เผลอ ในความเสื่อมไป นึกถึงความเสื่อมอยู่
 เสมอ ให้เจอความเสื่อมไว้เสมอ นึกหนักเข้าๆ แล้วใจหาย เอ๊ะ นี่เรามาคนเดียวหรือ
 เอ๊ะ นี่เราก็ตายคนเดียวชั บุรพชนต้นตระกูลของเราไปไหนหมดละ อ้าว ตายหมด
 เราละ ก็ตายแบบเดียวกัน ตกใจละคราวนี้ ทำชั่วก็เลิกละทันที รีบทำความดีโดย
 กะทันหันทีเดียว เพราะไปเห็นภัยความเสื่อมเข้า ถ้าไม่เห็นความเสื่อมละก็ กล้าหาญ
 นัก ทำชั่วก็ได้ ต่ว่าผู้หลักผู้ใหญ่ได้ตามชอบใจ ถ้าเห็นความเสื่อมเข้าแล้ว กราบ

ผู้ใหญ่ปลกๆ ที่เดียว เพราะเหตุอะไรล่ะ เพราะเห็นความเสื่อมเข้า มันไม่ประมาท ถ้าว่าประมาทเข้าก็ไปอีกเรื่องหนึ่ง เพราะฉะนั้นสำคัญนัก ความประมาท

ความประมาทนะ คืออะไรทำให้ประมาทละ สุราชิ ความเมาชิ ทำให้ประมาท ความเมานั้นแหละ ถ้าว่าไปขลุกขลู่กับมันนัก ไปคุ่นเคยกับมันหนักเข้าละก็ มันทำให้เสียคนนะ ไม่รู้จักพ่อไม่รู้จักแม่ พี่ป้าน้าอา ปู่ย่าตายาย ว่าต่ำๆ สูงๆ นี่เพราะมันเมา อ้ายเมาสุรานะมีเวลาสร้างนะ อ้ายเมาก็อย่างหนึ่งละ อ้ายนั้นเมาสำคัญ เขาเรียกว่าเมามัน ถ้าว่าช่างก็เรียกว่าสับมัน อ้ายเมามันนี่สำคัญนัก อ้ายเมามันนี่ไม่ได้ พ่อแม่เลี้ยงลูกหญิงลูกชายมานะ ถ้าเมามันขึ้นมาแล้วก็ได้ละ แม้ว่าเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้นแหละ หญิงก็ลงจุมูกฟิดทีเดียว ชายก็ลงจุมูกฟิด ลงจุมูกฟิดแล้วก็ไปแล้ว เหนียวไม่อยู่รังไม่อยู่ พ่อแม่ก็รังไม่อยู่ไปเสียแล้ว นั้นแน่ มันเมาขึ้นมาแล้วอย่างไรละ อ้ายนั้นสำคัญ อ้ายนั้นประมาท นี่เป็นเหตุประมาทสำคัญ อ้ายเมามันนั้นแหละ ประมาท ถ้าว่าช่างเรียกว่าสับมัน ไม่กลัวใครละอ้ายนั้น ไม่กลัวใคร นั้นแน่ ในคุกตารางเมามันทั้งนั้น ไปอยู่โน่น ถ้าเมามันละก็ประมาทยกใหญ่ ถ้าเมาสุราก็ประมาทยกใหญ่ ถ้าว่าเมามันด้วย เมาสุราด้วย ๒ อย่างละก็ เสียยกใหญ่ทีเดียว ประมาท ตั้งอยู่ในประมาทแท้ๆ ที่เดียว นี่ความประมาทไม่ประมาทมันอยู่อย่างนี้นะ ให้เลิกเมามันเสีย ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท

รอยเท้าของสัตว์หมดทั้งสากลโลก จะเป็น ๔ เท้า ๒ เท้าไม่เข้าใจ ต้องประชุมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างนะเป็นของใหญ่กว่ารอยเท้าสัตว์อื่นหมดทั้งสิ้น ฉันทิดก็ศีลธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ที่ดีนะ หมดทั้งสกลพุทธศาสนา หมดทั้งพระไตรปิฎกทั้งหลายที่เป็นกุศลนั้น ย่อมมีความไม่ประมาทเป็นมูลราก นั้นแน่ **อปฺปมาทมูลกา** มีความไม่ประมาทเป็นต้นเค้า มีความไม่ประมาทเป็นมูลราก **อปฺปมาทสโมสธนา** ประชุมลงในความไม่ประมาท เหมือนรอยเท้าสัตว์อื่นประชุมลงในรอยเท้าช้าง ธรรมที่เป็นกุศลทั้งหมดประชุมอยู่ในความไม่ประมาททั้งนั้น นี่หลักพระพุทธศาสนาอยู่ตรงนี้ ไม่ให้ประมาท เมื่อไม่ประมาท ความดีมีเท่าไรในพระพุทธศาสนา ในธาตุในธรรม ย่อมประชุมลงในความไม่ประมาท คนไม่ประมาท ผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทแล้ว คนมีธรรมควรไหว้ควรเคารพควรนับถือทีเดียว คนมีธรรมคนตั้งอยู่ในธรรมนี้แล ความไม่ประมาทนี้นักปราชญ์สรรเสริญนัก **อปฺปมาโท เตสํ อคฺคมกฺขายติ** ว่าเลิศประเสริฐกว่าธรรม

* ว่าในที่นี้หมายถึงคำว่า พุด

ทั้งหลาย แล้วกล่าวไว้อีกหลายนัย **อุปมาทรโต วิโรจิต** ผู้ตั้งอยู่ในความไม่
ประมาทย่อมรุ่งโรจน์ทีเดียว เป็นของไม่ใช่พอดิพอร้าย เพราะฉะนั้นความประมาท
และไม่ประมาทนี้ นักปราชญ์ทั้งหลายสรรเสริญความไม่ประมาทว่า เป็นธรรมของ
นักปราชญ์ บัณฑิตชาติทั้งหลายดำเนินอยู่เนื่องนิตย์อัตรา ความประมาทนักปราชญ์
ทั้งหลายติเตียนว่า เป็นทางไปของคนเมา ของคนไม่มีสติ ของคนพลั้งเผลอ ของคน
พาล ไม่ใช่ทางไปของบัณฑิต ความไม่ประมาทเป็นทางไปของบัณฑิตแท้ๆ

ใครเป็นคนไม่ประมาทในสากลโลก เมื่อครั้งพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ายังมีพระ
ชนม์อยู่ พระบรมศาสดาเป็นผู้ไม่ประมาท พระอรหันต์ทั้งหลายที่ได้บรรลุอรหัตแล้ว
เป็นผู้ไม่ประมาท ก็ได้แก่พระพุทธเจ้าพระอรหันต์นะชิเป็นผู้ไม่ประมาท นั้นอย่างสูง
อย่างเด็ดขาด ไม่ประมาทแท้ๆ ถ้าจะลดส่วนกว่านั้นลงไป พระอนาคาก็ไม่ประมาท
ตามส่วนของท่านทั้งมรรคทั้งผล พระสกทาคาก็ไม่ประมาทตามส่วนของท่านทั้งมรรคทั้ง
ผล พระโสดาก็ไม่ประมาทตามส่วนของท่านทั้งมรรคทั้งผล โคตรภูบุคคลที่มีธรรมกาย
แล้วก็ไม่ประมาทเหมือนกัน มีความประมาทน้อย ความไม่ประมาทมีมาก ถ้าปุถุชน
แท้ๆ ละก็ น้อยคนจึงจะมีความไม่ประมาทมาก มีความประมาทมากโดยมาก มีความ
ประมาทน้อยโดยน้อย นี่ความจริงเป็นเช่นนั้น

เมื่อรู้จักความจริงเช่นนี้แล้ว สิ่งที่ดีที่หายาก ถ้าว่าเราตั้งอยู่ได้ในความไม่ประมาท
คอยนึกถึงความเสื่อมไป มีอารมณ์อยู่ ไม่ใช่ไม่มี อารมณ์ว่า ตั้งใจว่าเรานึกถึงความ
เสื่อมนี้ ว่าตั้งแต่นี้ไป เมื่อรู้เมื่อเข้าใจแล้ว จะนึกถึงความเสื่อมในสกลร่างกายนี้ไม่ขาด
อยู่ จะเอาใจจรดอยู่ที่ความเสื่อมนั้นแหละ เราจะนึกถึงความเสื่อมของตน นึกถึงความ
เสื่อมบุคคลผู้อื่น เมื่อลืมตาขึ้นเห็นภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา เน้นความเสื่อมมัน
แสดงให้ดู นั้นแปรผันไปถึงแค่นั้นแล้วนั้นก็แปรผันไปถึงแค่นั้น ประเดี๋ยวก็ตายให้ดู
นั้นทำให้ดูแล้ว ได้ยินเสียงพระสวดก็ดี เห็นโลงก็ดี เน้นเป็นอย่างนี้แหละ หหมดทั้ง
สากลโลก เราก็คือเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุฉะนั้นเมื่อบุคคลไม่เผลอในความเสื่อมเช่นนี้ ไม่
พลั้งไม่เผลอละกันั้นแหละ ผู้นั้นแหละได้ชื่อว่าได้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท พระจอม
ปราชญ์สรรเสริญนัก

ถ้าแม้ว่าจะเป็นภิกษุหรือสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ทั้งหญิงชาย คฤหัสถ์บรรพชิต
ทุกถ้วนหน้า ถ้าผู้ที่มีใจจรดอยู่ในความเสื่อมไม่พลั้งเผลอละกั เป็นเจตซึ่งสมบัติในภพ
นี้ต่อไปภพหน้า สมบัติในภพนี้ก็เป็นคนมั่งมีทีเดียว สมบัติในภพหน้าก็จะไม่เงินเล่อ
เผลอตัวทีเดียว เหมือนอย่างกับเราท่านทั้งหลาย เป็นนักบวชเหล่านี้ เป็นอุบาสก

อุปาสิกาเหล่านี้ นี่ก็เพราะอาศัยเราเห็นว่ามีความเสื่อม เห็นมีความเสื่อมอย่างไร ก็เราเห็นนี้ เราเกิดมาถึงแค่นี้แล้ว เราต้องตายแน่ นั่นแน่ มันไปเห็นอายต้องตายแน่ นั่น นั่นไปเห็นความเสื่อมแล้วนี่ นี่จึงได้แสวงหาธรรมในพุทธศาสนา แสวงหาบุญกุศลนะ รู้จะต้องละโลกนี้แล้วไปสู่ปรโลกเบื้องหน้า แสวงหาสิ่งที่เป็นที่พึ่งของตน นี่เพราะเห็นความเสื่อมเข้าแล้วนี่ ถ้าไม่เห็นความเสื่อมมันจะอย่างไรเล่า เพราะมันเห็นความเสื่อมเข้าแล้ว ความเสื่อมอันนี้แหละ เมื่อเช่นนั้นแล้ว ให้อุตส่าห์มันคงอยู่ในอริศีล ให้อุตส่าห์มันคงอยู่ในอริจิต ให้อุตส่าห์มันคงอยู่ในอริปัญญา

อริศีลเป็นอย่างไร อยู่ที่ไหน นี่ตรงนี้เราต้องเข้าใจ วัดปากน้ำทั้งหญิงและชาย ทั้งภิกษุสามเณร อุปาสกอุปาสิกา เขาเข้าถึงอริศีล อริจิต อริปัญญา เป็นพื้นเชี่ยวชาญมากนัก ตั้ง ๑๐๐ ที่เราบริสุทธีกายบริสุทธีวาจาณะ นั่นเป็นแค่ศีลนะ ศีลบริสุทธี เป็นแต่ศีลบริสุทธี เราบริสุทธีเจตนาอันนั้นก็แค่เจตนาศีลนะ เราบริสุทธีกายบริสุทธี วาจาเป็นสังวรศีล สรรวมระวังไว้ เราบริสุทธีเจตนาจิตอ่านทางใจมัน เป็นเจตนาศีลนะ ไม่ใช่ช้อริศีลหรอก ยังไม่ถึงอริศีล ถ้าถึงอริศีลแล้วละก็ เห็นเป็นดวงใสเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์นั้น อยู่ในกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ไสบริสุทธี เหมือนกระจก้นช่องส่องเงาหน้า เท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ กลม อยู่ในกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้นแหละ ถ้าเห็นศีลดวงนั้นเข้าแล้วละก็ นั่นแหละเขาเรียกว่า อริศีล

เมื่อไปรู้จักอริศีลแล้วละก็ อริจิตก็อยู่ในกลางอริศีลนั้นแหละ ดวงเท่าๆ กับอริศีล ที่กายวาจาเราสงบดีก็เพราะอาศัยจากใจของเราเจตนาสงบดี นั่นเป็นสมาธิ เป็นสมาธิแต่ภายนอก ไม่ใช่สมาธิสำคัญ เมื่อเข้าถึงอริจิตอยู่ในกลางของศีลนั้น ดวงเท่าๆ กัน ดวงเท่ากับดวงศีล อยู่ในกลางดวงของศีลนั้น เท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ถ้าเข้าถึงอริจิตเช่นนั้นละก็ ได้ชื่อว่าเป็นผู้มันคงละ ไม่โยกคลอนไปตามใครละ เข้าถึงอริจิตเสียแล้ว

ยังไม่ลึกซึ้งเท่าอริปัญญา อริปัญญาสูงกว่านั้น เราอุตส่าห์พยายามให้เข้าถึงอริปัญญา แม้จะเฉลียวฉลาดในกายวาจาสักเท่าหนึ่งเท่าใดเรียกว่าฉลาด อายนั่นก็ปัญญา ภายนอก เจตนาคล่องแคล่วอย่างหนึ่งอย่างใด ก็เรียกว่าความฉลาดของปัญญาเป็นภายนอก เข้าถึงปัญญาอยู่ในกลางดวงของศีลนั้นแหละ ไสยิ่งกว่าใสขึ้นไป สะอาดยิ่งกว่าสะอาดขึ้นไป เท่าๆ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เหมือนกัน เมื่อเข้าถึงดวงปัญญาเช่นนั้นละก็ นั่นแหละทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ เข้าไปในทางศีล สมาธิ ปัญญา นั่นแหละ เข้าไปในทางอริศีล อริจิต อริปัญญา นั่นแหละ เมื่อเข้าถึงอริศีล อริจิต อริปัญญา

ที่นี้นิพพานเป็นที่ไปในเบื้องหน้าจะลึกซึ้ง ไม่ใช่ของพอดิพอร้าย เมื่อรู้จักอริศีล
อริจิต อริปัญญาแล้ว ก็จะเข้าถึงวิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ถึงกายมมนุษย์ละเอียด เมื่อ
เข้าถึงกายมมนุษย์ละเอียดก็แบบเดียวกันอย่างนี้แหละ เข้าไปในกลางกายมมนุษย์ละเอียด
กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมมนุษย์ละเอียด ดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติ
ญาณทัสสนะ จะเข้าถึงกายทิพย์ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางกายทิพย์ ถูกส่วนเข้า จะเข้าถึง
อริศีล อริจิต อริปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ จะถึงกายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม
รูปพรหมละเอียด อรูปพรหม อรูปพรหมละเอียด พอเข้าถึงเช่นนั้นแล้ว จะเข้าถึงกาย
ธรรมด้วยอาศัยอริศีล อริจิต อริปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ จะเข้าถึงกายธรรมที่
เป็นโคตรภู กายธรรมโคตรภูละเอียด กายธรรมพระโสดา โสดาละเอียด กายธรรมพระ
สกทาคา สกทาคาละเอียด กายธรรมอนาคา อนาคาละเอียด กายธรรมอรหัต อรหัต
ละเอียด ที่จะถึงอรหัตตักกิลเลสเป็นสมจเฉตพหวนได้เช่นนั้น

เมื่อรู้จักหลักอันนี้ วันนี้เราได้ฟังเทศนา ให้ตรึงใจไว้ว่า เราจะเอาใจจดจ่ออยู่ในความเสื่อมตามปัจจัยมวาทที่พระองค์ทรงรับสั่ง ทรงรับสั่งแล้วหับพระโอษฐ์ไม่รับสั่งต่อไป ว่าสังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเสมอ เราก็นึกถึงตัวเราเสื่อมไปเสมอไม่หยุดไม่ยั้งเลย หมดทั้งสากลโลก เสื่อมไปเสมอ นี่แบบเดียวกัน นี่ต้องหยุดอย่างนี้ ไม่เพลอหนา เมื่อตริกเช่นนี้แล้วละก็ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาททีเดียว ข้อที่ ๒ ไม่พลั้งไม่เพลอไม่ประมาท เมื่อรู้ว่าเสื่อมเช่นนี้แล้วละก็ เราจะไปทางไหน ไปทางอริสดี อริจิต

อธิปัญญา ไปทางโน้น ต้องเข้าถึงอริศีล อริจิต อธิปัญญาให้ได้ ถ้าเข้าถึงอริศีล อริจิต อธิปัญญาไม่ได้ ต้องรีบเร่งค้นคว้าหาอริศีล อริจิต อธิปัญญา เหมือนอย่างบุคคลที่ เหมือนกระเช้าไฟหรือเตาอังโล่ตั้งอยู่บนศีรษะ มันร้อนทนไม่ไหว ต้องรีบหาน้ำดับ หรือ เอาถังเสียให้ได้ นั่นฉันใดก็ดี ต้องให้เจอในอริศีล อริจิต อธิปัญญา ถ้าไม่เจอ ต้อง รีบเร่งชวนช่วยทีเดียว จึงจะเอาตัวรอดได้ ไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์พบพุทธ ศาสนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมา ตามวาระพระบาลีคือความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย พอสมควรแก่เวลา เอเตน **สัจจวสุเชน** ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมเนียมปฏิบัติ ตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทา โสตุถิ ภวันตุ เต** ขอความสุขสวัสดิ์จงบังเกิดมีแต่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมา พอสมควร แก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยามความเพียงเท่านี้

เอวံ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

